

ESF II projekt Západočeské univerzity v Plzni

reg. č. CZ.02.2.69/0.0/0.0/18_056/0013239

Měření elektrického odporu

Přednáška KET/ELM

J. Švarný

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Měření elektrického odporu

Obsah:

- Etalony odporu
- Dvou vodičové a čtyřvodičové připojení
- Ohmova metoda
- Srovnávací metoda měření odporů
- Wheatstoneův můstek
- Thomsonův můstek
- Ohmetry
- Měření odporu izolantů
- Literatura

Měření elektrického odporu

Etalony odporu

Sekundární etalony odporu

- Vinuté rezistory z různých slitin kovů např. **manganin**
- Vinutí bifilární - bezindukční
- Oddělené proudové a napěťové svorky (4-vodičové, Kelvinovo připojení)
- Odchylka jmenovité hodnoty: 0,001 % (nejpřesnější)
- Povolená výkonová ztráta: dle konstrukce (1 W max.)

Manganin

- Slitina: Cu-Mn-Ni (86 %Cu, 12 %Mn, 2 % Ni)
- Edward Weston 1892 (patent 1893)
- Velmi malá teplotní závislost ($\alpha = 1,5 \cdot 10^{-5} \text{ K}^{-1}$)
- Časová stálost

Měření elektrického odporu

Etalony odporu

Sekundární etalony odporu

Příklad: Etalon odporu CER6000-RW, Wika [2]

- Standardní hodnoty: 1, 10, 25, 100, 300, 400, 500, 1000, 10000 Ω
- Tolerance jmenovité hodnoty: ± 10 ppm
- Teplotní koeficient: < 1 ppm/ $^{\circ}\text{C}$
- Časová stálost: $< \pm 5$ ppm/rok

*Etalon odporu
CER6000-RW,
Wika,[2]*

Vnitřní provedení CER6000-RW, [2]

Měření elektrického odporu

Etalony odporu

Sekundární etalony odporu

Příklad: Etalon odporu
RP-100M, Meatest, [3]

- Jmen. hodnota odporu:
100 MΩ
- Tolerance jmenovité
hodnoty: 0,5 %
- Nejistota kalibrace: 0,01 %
- Teplotní koeficient:
±100 ppm/°C
- Odporový element:
keramický rezistor
- Max. napětí: 2,5 kV

Odporový etalon RP-100M, Meatest, [3]

Měření elektrického odporu

Etalony odporu

Primární etalon odporu

- Etalon odporu založený na principu kvantového Hallova jevu (QHE-Quantum Hall Effect)
- Dosažitelná přesnost: $1 \cdot 10^{-8}$
- Klaus von Klitzing 1980 (N.C. 1985)
- Tenkovrstvé polovodičové struktury (tzv. 2D polovodiče)

Klaus von Klitzing

Princip: Při teplotě blízké absolutní nule a současně při působení vysoké indukce (~ 1 T až 10 T) lze na 2D polovodiči naměřit intervaly, kdy podélný odpor klesá k nule a příčný odpor nabývá celočíselných násobků (nebo dílů) tzv. von Klitzingovy konstanty. Na typu polovodičového materiálu nezáleží. Důležitá je velikost B.

Měření elektrického odporu

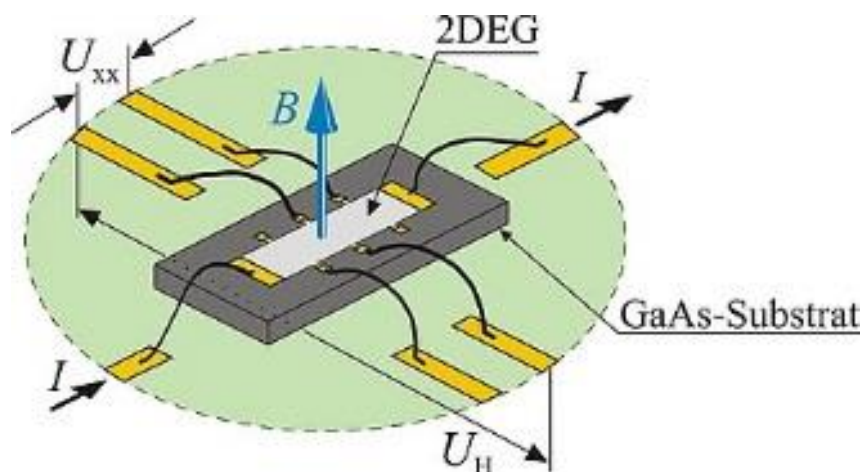
Etalony odporu

Primární etalon odporu

von Klitzingova konstanta: $K_{90} = 25812,807 \Omega$

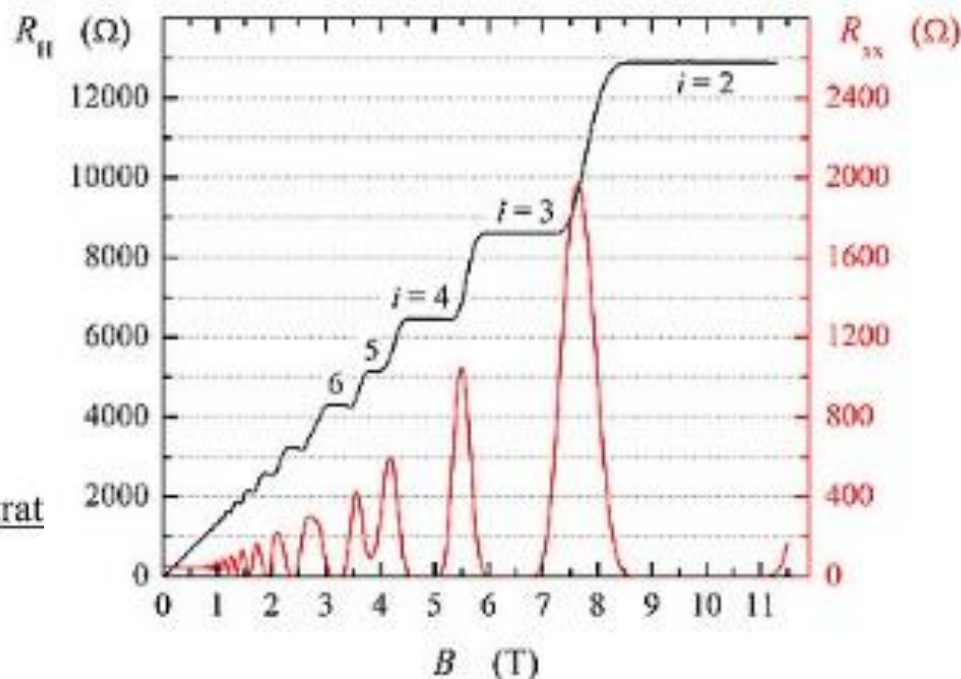
$$R_H(i) = \frac{U_H}{I_H} = \frac{h}{e^2 i} = \frac{6,626 \cdot 10^{-34}}{i \cdot (1,602 \cdot 10^{-19})^2} = \frac{1}{i} 25812,807 \Omega$$

$$R_{xx} = \frac{U_{xx}}{I} = 0 \Omega$$

Princip QHE

(převzato z: www.ptb.de)

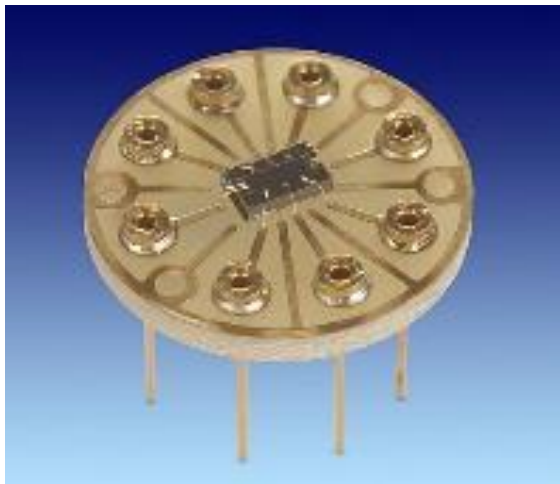

Závislost podélného a příčného odporu na indukci (převzato z: www.ptb.de)

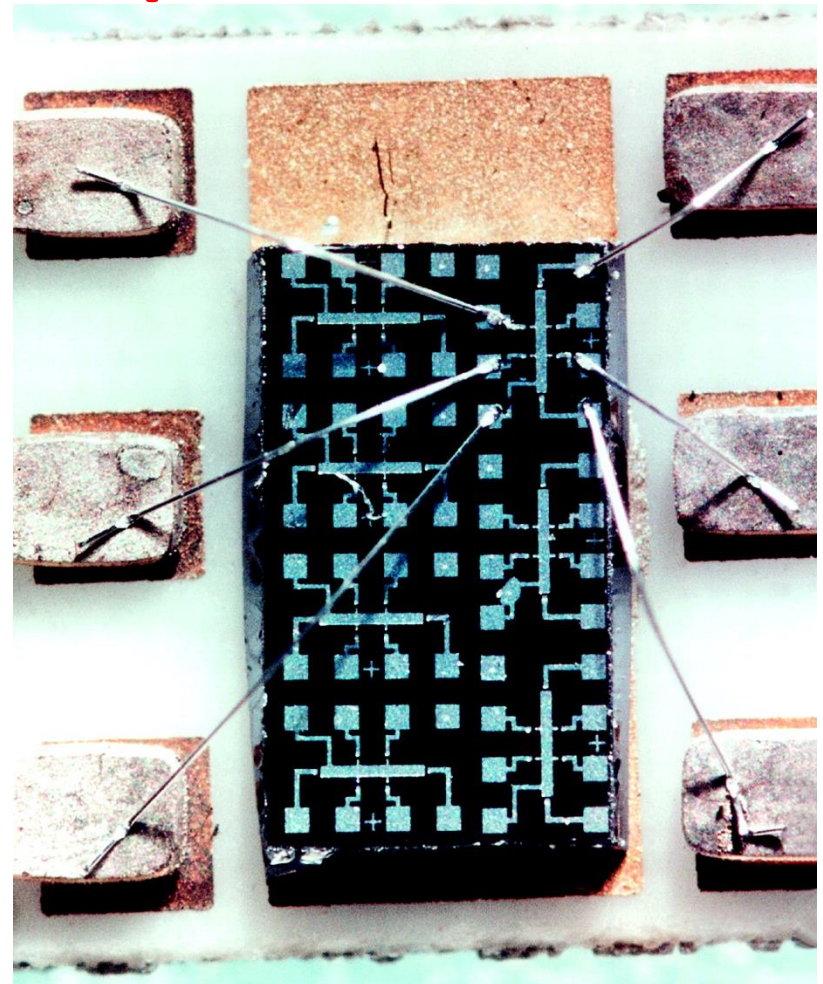
Měření elektrického odporu

Etalony odporu

Primární etalon odporu

Detail moderního čipu kvantového etalonu odporu vyvinutý na Physikalisch-Technische Bundesanstalt, Braunschweig (PTB) (převzato z: www.ptb.de)

Jeden z původních čipů použitý von Klitzingem při experimentálním ověřování QHE teorie (převzato z: www.ptb.de)

Měření elektrického odporu

Etalony odporu

Státní etalon stejnosměrného elektrického odporu ČR

Umístění: ČMI Praha (od r. 2008)

Součásti etalonu:

- Měřicí systém CRYOGENIC QHR 2010 s kryostatem se supravodivým magnetem s polovodičovou strukturou z PTB a kryogenním proudovým komparátorem (CCC).
- Automatický poměrový odporový most MI 6010 Q (Quant Ω).
- Sada klasických etalonů jm. hodnot 1 Ω , 100 Ω , 10 k Ω .

Nejistoty:

1 Ω .....0,06 ppm (k=2)

100 Ω ....0,06 ppm (k=2)

10 k Ω ....0,06 ppm (k=2)

Měření elektrického odporu

Etalony odporu

Státní etalon stejnosměrného elektrického odporu ČR

*System QHR2010
(převzato z:www.cmi.cz)*

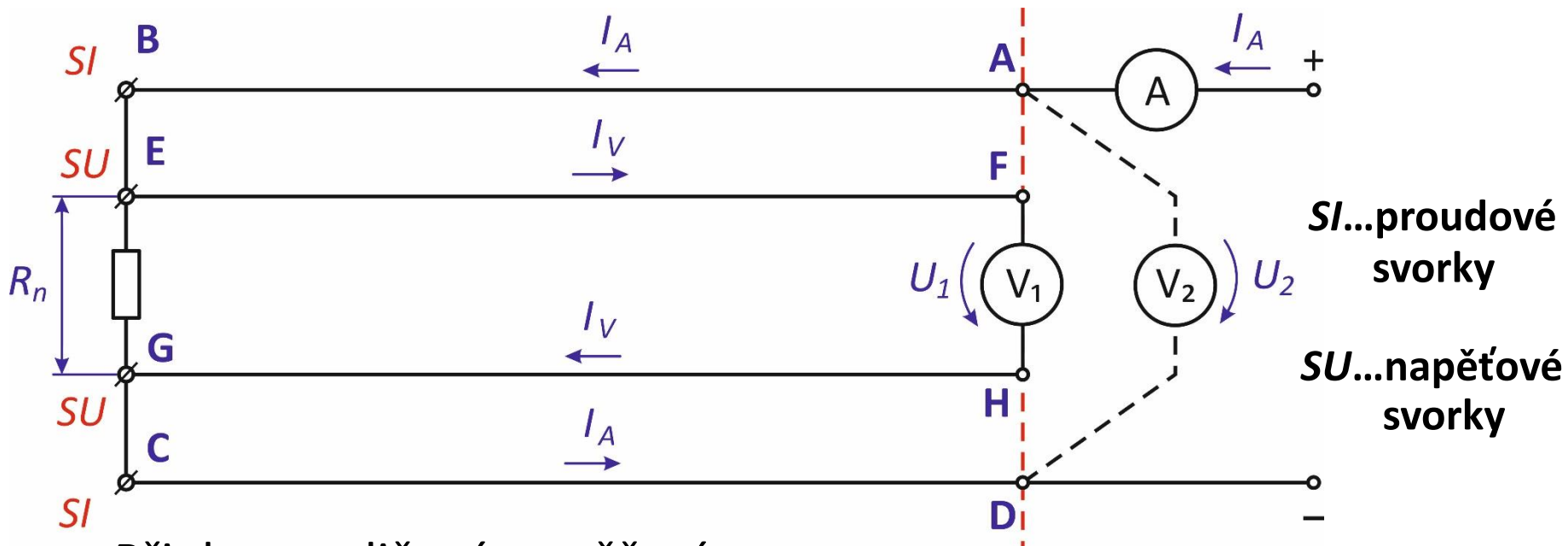
*Měřicí můstek
(převzato z:www.cmi.cz)*

*Etalony odporů 1Ω v olejovém termostatu
(převzato z:www.cmi.cz)*

Měření elektrického odporu

Dvou vodičové a čtyřvodičové připojení

Při dvou vodičovém měření:

$$R_{2W} = \frac{U_2}{I_A} = R_n + R_{AB} + R_{BE} + R_{GC} + R_{CD}$$

Při čtyřvodičovém měření (tzv. Kelvinovo připojení):

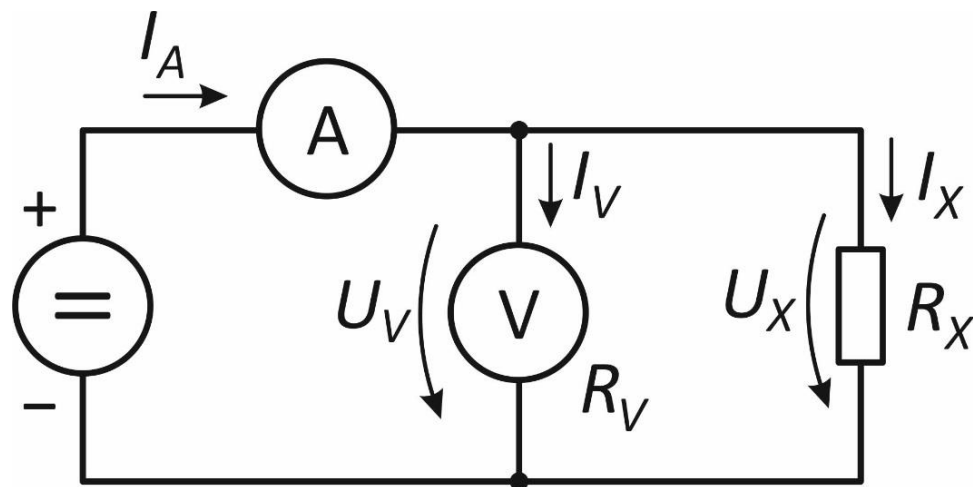
$$R_{4W} = \frac{U_1}{I_A} = R_n \quad (\text{při } I_V \rightarrow 0)$$

Měření elektrického odporu

Ohmova metoda

Zapojení I.

$$R_x^* = \frac{U_V}{I_A}$$

- Při $R_V \rightarrow \infty \dots R_x^* = R_x$
- Při $R_V < \infty \dots R_x^* \neq R_x$ a platí:

$$U_x = U_V ; \quad I_A = I_V + I_x ; \quad R_x^* = \frac{R_x R_V}{R_x + R_V}$$

$$\Delta R_x = R_x^* - R_x = \frac{R_x R_V}{R_x + R_V} - R_x = \dots = \frac{-R_x^2}{R_x + R_V}$$

$$\delta R_x = \frac{\Delta R_x}{R_x} = \frac{-R_x}{R_x + R_V} \quad \text{resp.} \quad \delta R_x = -\frac{R_x^*}{R_V}$$

- Vhodné pro měření malých odporů ($R_x \ll R_V$).

Měření elektrického odporu

Ohmova metoda

Příklad: Ohmovou metodou v **zapojení I.** byly měřeny rezistory o jmenovitých hodnotách $10\ \Omega$ a $6,8\ \text{M}\Omega$. Na prvním rezistoru bylo změřeno $U_V = 2,1\ \text{V}$; $I_A = 212\ \text{mA}$, na druhém $U_V = 80\ \text{V}$; $I_A = 19,8\ \mu\text{A}$. Voltmetr měl vnitřní odpor $R_V = 10\ \text{M}\Omega$. Stanovte velikost chyby metody v procentech.

- Pro rezistor $10\ \Omega$:

$$R_x^* = \frac{U_V}{I_A} = \frac{2,1}{212 \cdot 10^{-3}} \cong 9,91\ \Omega$$

$$\delta R_{x\%} = -\frac{R_x^*}{R_V} 100 = -\frac{9,91}{10 \cdot 10^6} 100 = \underline{\underline{-0,0000991\ \%}}$$

- Pro rezistor $6,8\ \text{M}\Omega$:

$$R_x^* = \frac{U_V}{I_A} = \frac{80}{19,8 \cdot 10^{-6}} \cong 4040,4\ \text{k}\Omega$$

$$\delta R_{x\%} = -\frac{R_x^*}{R_V} 100 = -\frac{4040,4 \cdot 10^3}{10 \cdot 10^6} 100 = \underline{\underline{-40,4\ \%}}$$

Měření elektrického odporu

Ohmova metoda

Zapojení II.

$$R_x^* = \frac{U_V}{I_A}$$

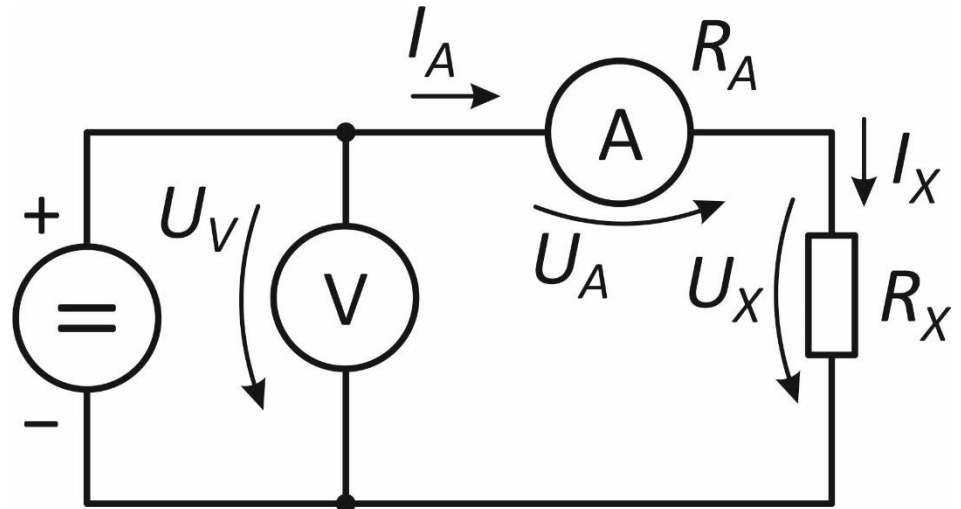
- Při $R_A = 0 \dots R_x^* = R_x$
- Při $R_A > 0 \dots R_x^* \neq R_x$ a platí:

$$I_A = I_x; \quad U_V = U_A + U_x; \quad R_x^* = R_x + R_A$$

$$\Delta R_x = R_x^* - R_x = R_A$$

$$\delta R_x = \frac{\Delta R_x}{R_x} = \frac{R_A}{R_x} \quad \text{resp.} \quad \delta R_x = \frac{R_A}{R_x^* - R_A}$$

- Vhodné pro měření velkých odporů ($R_x \gg R_A$).

Měření elektrického odporu

Ohmova metoda

Příklad: Ohmovou metodou v zapojení II. byly měřeny rezistory o jm. hodnotách $10\ \Omega$ a $6,8\ \text{M}\Omega$. Na prvním rezistoru bylo změřeno $U_V = 2,5\ \text{V}$; $I_A = 227,1\ \text{mA}$, na druhém $U_V = 81\ \text{V}$; $I_A = 11,8\ \mu\text{A}$. Ampérmetr má $R_A = 1\ \Omega$ (rozsah $500\ \text{mA}$) resp. $R_A = 100\ \Omega$ (rozsah $500\ \mu\text{A}$). Určete procentní chybu metody.

- Pro rezistor $10\ \Omega$:

$$R_x^* = \frac{U_V}{I_A} = \frac{2,5}{227,1 \cdot 10^{-3}} \cong 11,01\ \Omega$$

$$\delta R_{x\%} = \frac{R_A}{R_x^* - R_A} 100 = \frac{1}{11,01 - 1} 100 \cong \underline{9,99\ \%}$$

- Pro rezistor $6,8\ \text{M}\Omega$:

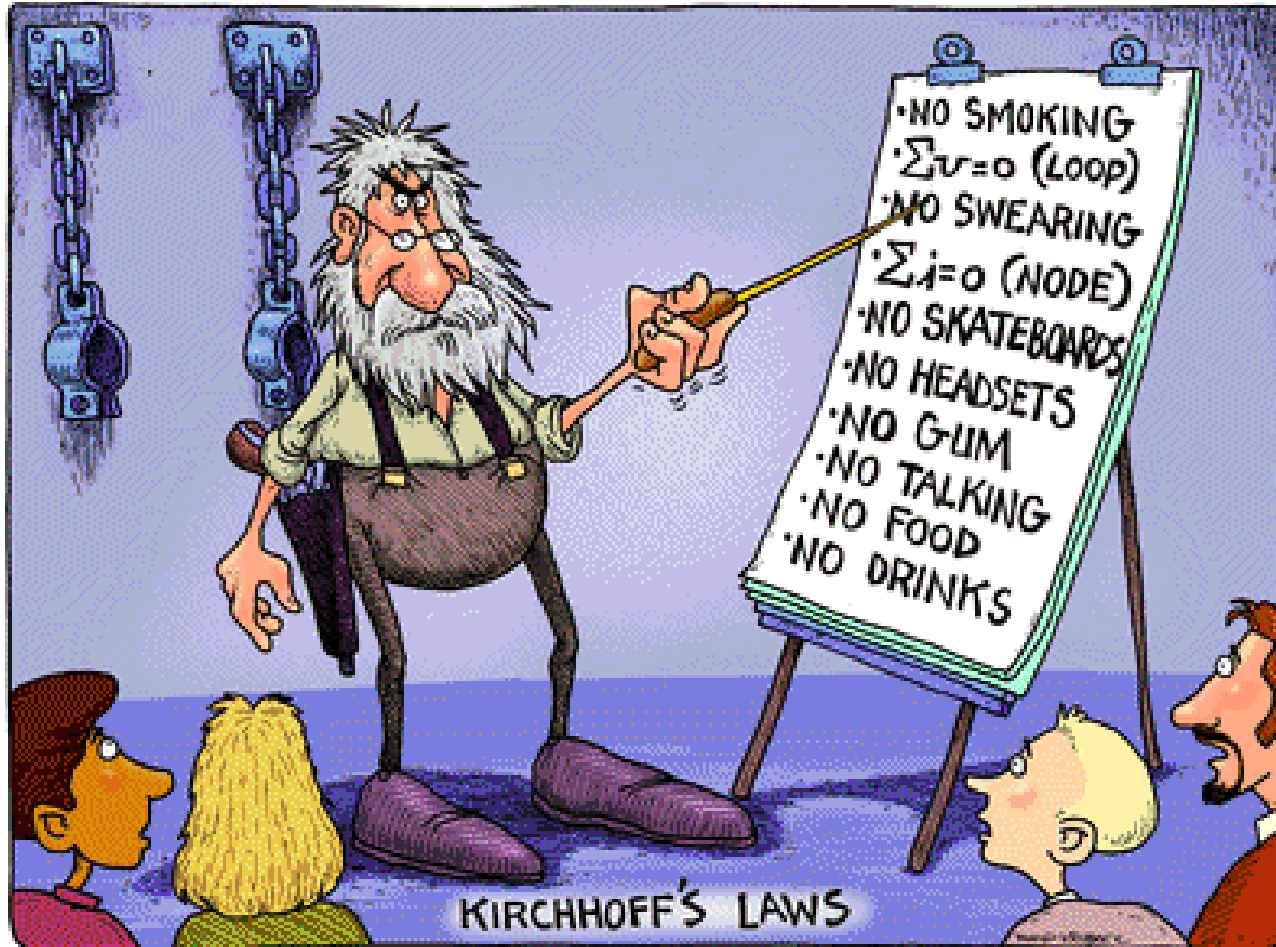
$$R_x^* = \frac{U_V}{I_A} = \frac{81}{11,8 \cdot 10^{-6}} \cong 6864,4\ \text{k}\Omega$$

$$\delta R_{x\%} = \frac{R_A}{R_x^* - R_A} 100 = \frac{100}{6864,4 \cdot 10^3 - 100} 100 \cong \underline{0,0015\ \%}$$

Měření elektrického odporu

Srovnávací metoda měření odporů

Srovnávací metody využívají Kirchhoffových zákonů (napětový nebo proudový dělič, v němž je jeden z odporů znám).

Měření elektrického odporu

Srovnávací metoda měření odporů

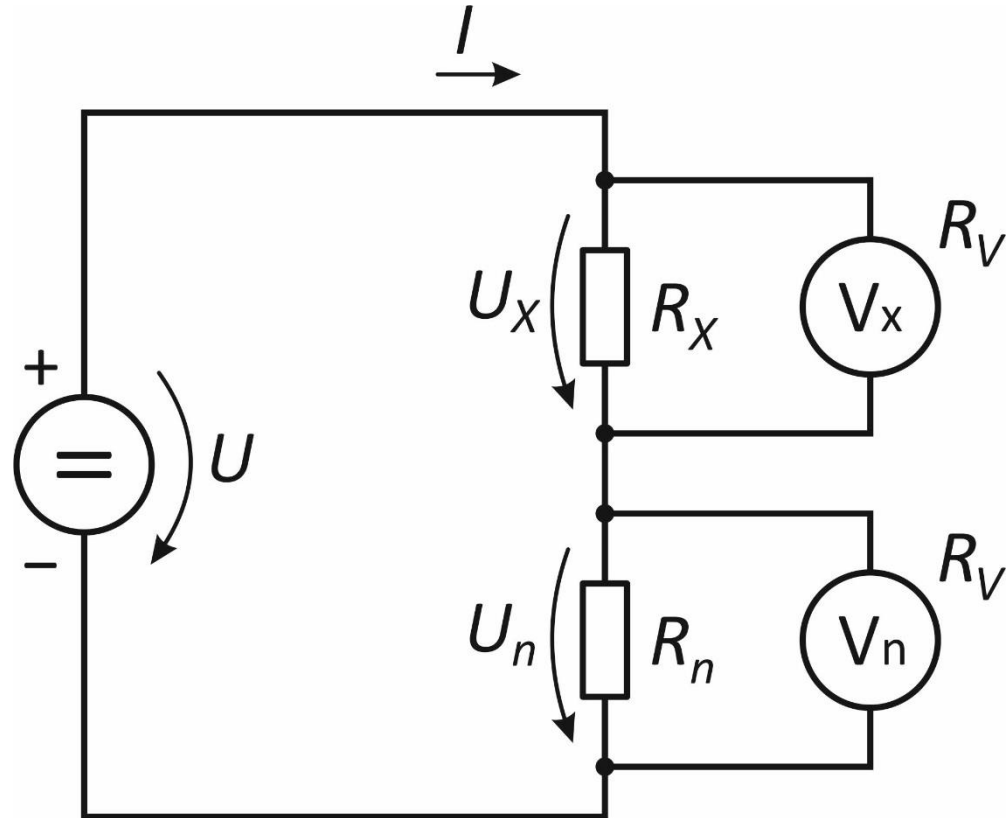
Zapojení I.

- Při $R_V \rightarrow \infty$ platí:

$$\frac{R_x}{R_n} = \frac{U_x}{U_n} \Rightarrow R_x = R_n \frac{U_x}{U_n}$$

- Při $R_V < \infty$ platí:

$$R_x^* = R_n \frac{U_x}{U_n} \quad \text{kde } R_x^* \neq R_x$$

R_x^* ...změřený odpor při zanedbání vlastní spotřeby voltmetrů

R_x ...skutečná hodnota měřeného odporu

Pozn.: R_n se volí velikostně srovnatelné s R_x

Měření elektrického odporu

Srovnávací metoda měření odporů

Zapojení I.

- Není-li možné vlastní spotřebu voltmetrů zanedbat je nutné korigovat výsledek s ohledem na vnitřní odpor voltmetrů.
- Za předpokladu stejného vnitřního odporu R_V obou voltmetrů:

$$\frac{R_x \parallel R_V}{R_n \parallel R_V} = \frac{U_x}{U_n} \quad \Rightarrow \quad R_x = \frac{U_x R_V R_n}{(R_n + R_V) U_n - R_n U_x}$$

$$\Delta R_x = R_x^* - R_x = R_n \frac{U_x}{U_n} - \frac{U_x R_V R_n}{(R_n + R_V) U_n - R_n U_x}$$

$$\delta R_x = \frac{\Delta R_x}{R_x} = \dots = \frac{R_n}{R_V} \left(1 - \frac{U_x}{U_n} \right)$$

- Metoda je vhodná pro malé odpory ($R_x \ll R_V$ resp. $R_n \ll R_V$).

Měření elektrického odporu

Srovnávací metoda měření odporů

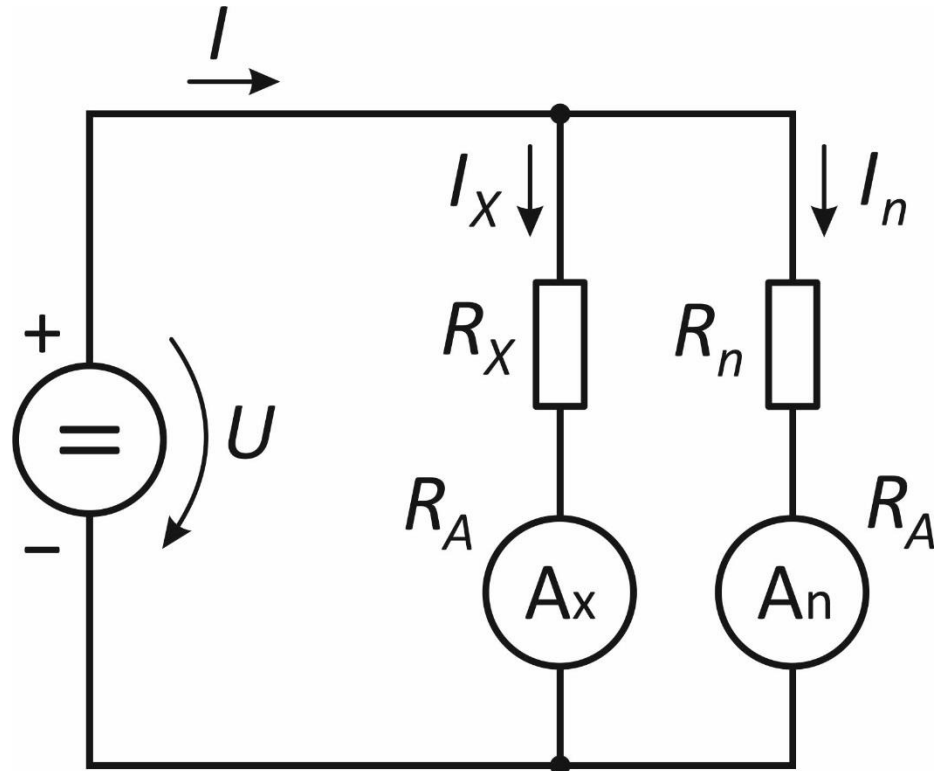
Zapojení II.

- Při $R_A = 0$ platí:

$$\frac{R_x}{R_n} = \frac{I_n}{I_x} \Rightarrow R_x = R_n \frac{I_n}{I_x}$$

- Při $R_A > 0$ platí:

$$R_x^* = R_n \frac{I_n}{I_x} \quad \text{kde } R_x^* \neq R_x$$

R_x^* ...změřený odpor při zanedbání vlastní spotřeby ampérmetrů

R_x ...skutečná hodnota měřeného odporu

Pozn.: R_n se volí velikostně srovnatelné s R_x

Měření elektrického odporu

Srovnávací metoda měření odporů

Zapojení II.

- Není-li možné vlastní spotřebu ampérmetrů zanedbat, je nutné korigovat výsledek s ohledem na vnitřní odpor ampérmetrů.
- Za předpokladu stejného vnitřního odporu R_A obou A-metrů:

$$\frac{R_x + R_A}{R_n + R_A} = \frac{I_n}{I_x} \Rightarrow R_x = (R_n + R_A) \frac{I_n}{I_x} - R_A$$

$$\Delta R_x = R_x^* - R_x = R_n \frac{I_n}{I_x} - (R_n + R_A) \frac{I_n}{I_x} + R_A = R_A \left(1 - \frac{I_n}{I_x} \right)$$

$$\delta R_x = \frac{\Delta R_x}{R_x} = \dots = \frac{1}{\frac{R_n}{R_A} \left(\frac{I_n}{I_x - I_n} \right) - 1}$$

- Metoda je vhodná pro velké odpory ($R_x \gg R_A$ resp. $R_n \gg R_A$).

Měření elektrického odporu

Wheatstoneův můstek

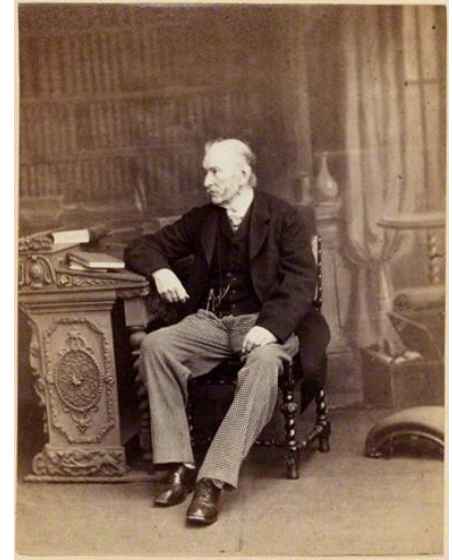
Historie:

1833 - **Samuel Hunter Christie**, (UK),
-fyzik, matematik
-princip DC můstku

1843 – **Charles Wheatstone**, (UK),
-vědec a vynálezce
-zdokonalení DC můstku a jeho
popularizace

Význam DC můstku:

- Měření odporů (vyvážený můstek)
- Převodník R/U resp. R/I pro sledování velmi malých změn odporu (nevyvážený můstek)

Samuel Hunter Christie

(převzato z: www.wikipedia.org)

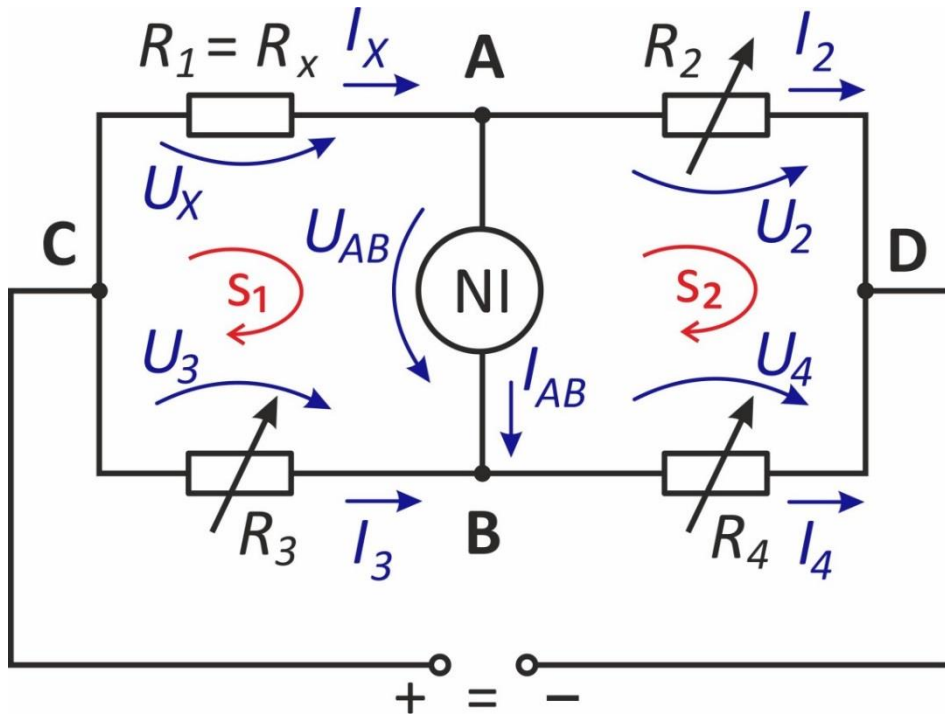

Charles Wheatstone

(převzato z: www.britannica.com)

Měření elektrického odporu

Wheatstoneův můstek

AB...tzv. měřicí diagonála

CD...tzv. napájecí diagonála

NI... nulový indikátor - citlivý DC V-metr nebo A-metr (galvanoměr)

- Rovnovážný stav:

$$NI = 0 \quad (U_{AB} = 0; I_{AB} = 0)$$

$$I_x = I_2; \quad I_3 = I_4$$

$$S_1: \quad U_x + U_{AB} - U_3 = 0$$

$$S_2: \quad U_2 - U_4 - U_{AB} = 0$$

$$U_x = U_3; \quad U_2 = U_4$$

$$R_x I_x = R_3 I_3; \quad R_2 I_2 = R_4 I_4$$

$$\frac{R_x I_x}{R_2 I_2} = \frac{R_3 I_3}{R_4 I_4}$$

$$\boxed{\frac{R_x}{R_2} = \frac{R_3}{R_4}} \Rightarrow R_x = R_2 \frac{R_3}{R_4}$$

- Metoda vhodná pro měření středně velkých odporů.

Měření elektrického odporu

Nevyvážený Wheatstoneův můstek

Čtvrt-můstek napájený zdrojem konstantního napětí

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_3 = R_4 = R_0$$

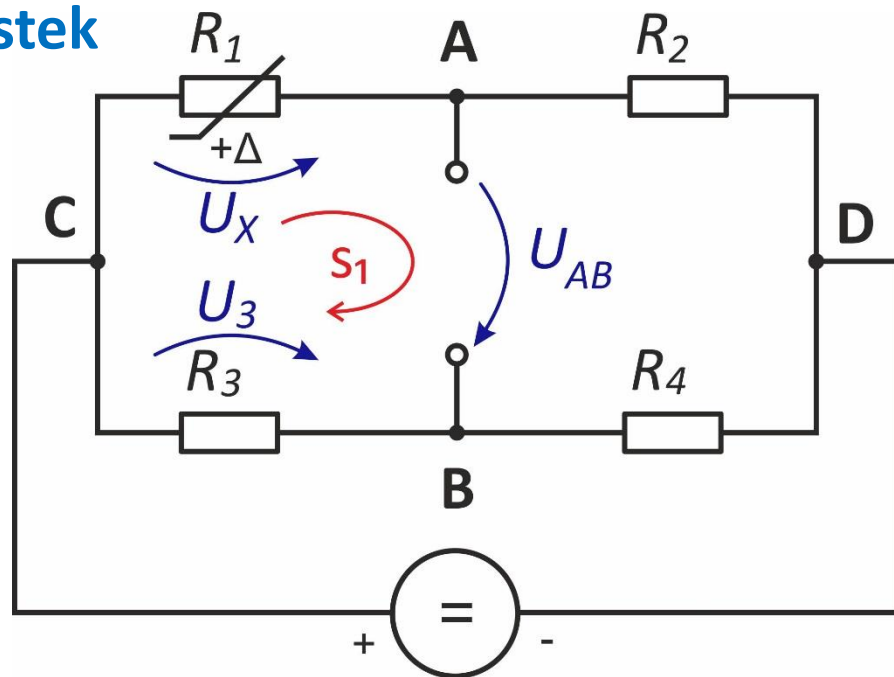
$$U_{AB} = U_3 - U_1 =$$

$$= U_{CD} \left(\frac{R_3}{R_3 + R_4} - \frac{R_1}{R_1 + R_2} \right) =$$

$$= U_{CD} \left(\frac{R_0}{R_0 + R_0} - \frac{R_0 + \Delta R}{R_0 + \Delta R + R_0} \right) = \dots = -\frac{U_{CD}}{4R_0} \cdot \frac{\Delta R}{\left(1 + \frac{\Delta R}{2R_0}\right)}$$

U_{AB} je **nelineárně** závislé na ΔR . Citlivost je rovna $\left(-\frac{U_{CD}}{4R_0}\right)$.

Pro $\Delta R \ll 2R_0$ lze psát: $U_{AB} \cong -\frac{U_{CD}}{4R_0} \Delta R$ (zanedbání nelinearity).

Měření elektrického odporu

Nevyvážený Wheatstoneův můstek

Půl-můstek napájený zdrojem konstantního napětí

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_3 = R_0$$

$$R_4 = R_0 + \Delta R$$

$$U_{AB} = U_3 - U_1 =$$

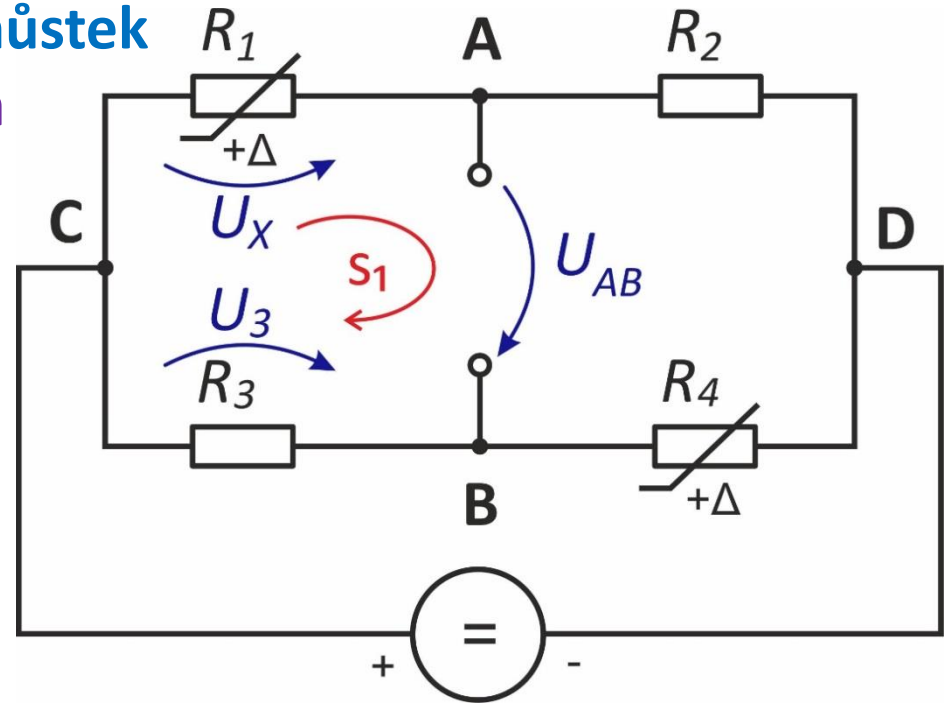
$$= U_{CD} \left(\frac{R_3}{R_3 + R_4} - \frac{R_1}{R_1 + R_2} \right) =$$

$$= U_{CD} \left(\frac{R_0}{R_0 + R_0 + \Delta R} - \frac{R_0 + \Delta R}{R_0 + \Delta R + R_0} \right) = \dots = -\frac{U_{CD}}{2R_0} \cdot \frac{\Delta R}{\left(1 + \frac{\Delta R}{2R_0}\right)}$$

U_{AB} je **nelineárně** závislé na ΔR .

Citlivost je oproti čtvrt-můstku dvojnásobná.

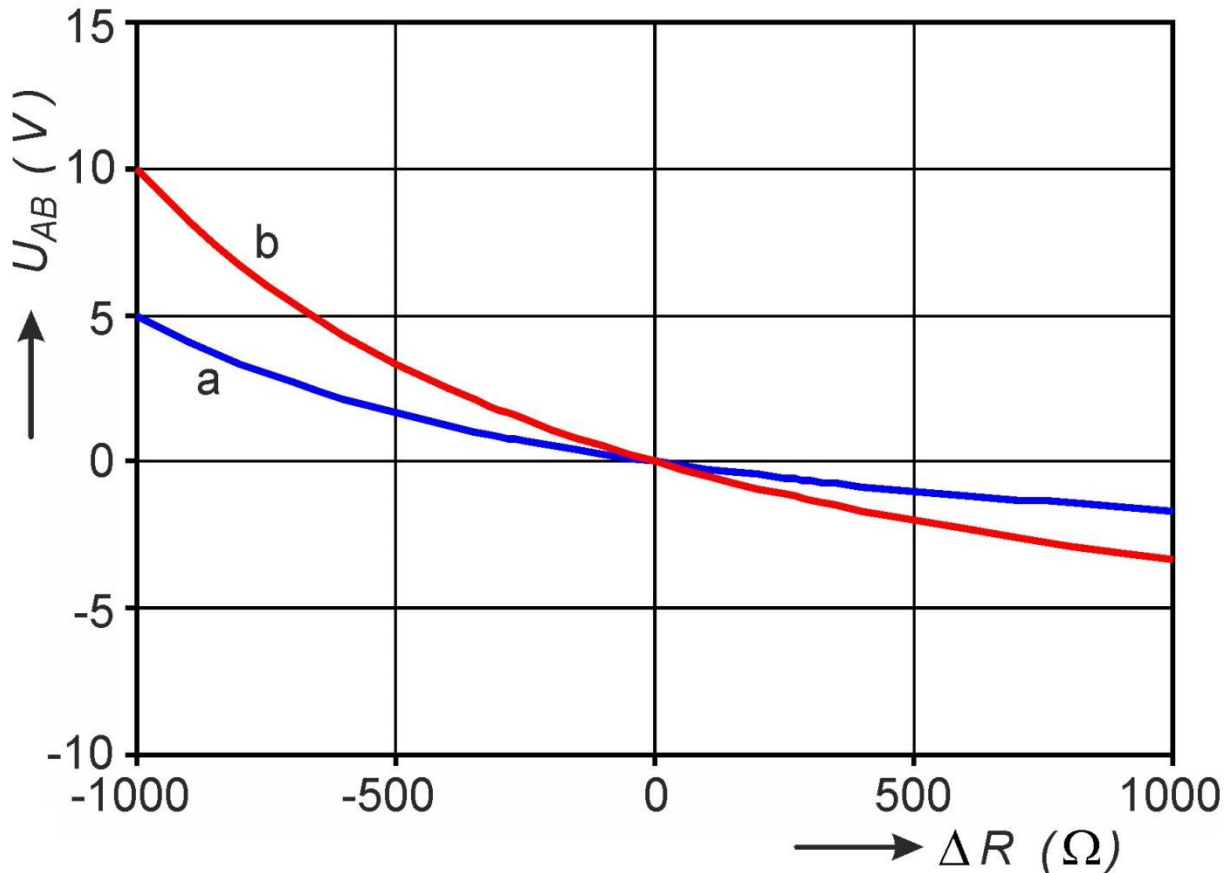
Pro $\Delta R \ll 2R_0$ lze psát: $U_{AB} \cong -\frac{U_{CD}}{2R_0} \Delta R$ (zanedbání nelinearity).

Měření elektrického odporu

Nevyvážený Wheatstoneův můstek

Příklad: Porovnání převodní charakteristiky čtvrt-můstku a půl-můstku napájeného ze zdroje konstantního napětí. Průběhy jsou vykresleny pro případ $R_0 = 1 \text{ k}\Omega$; $U_{CD} = 10 \text{ V}$:

a: **Čtvrt-můstek**

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_3 = R_4 = R_0$$

b: **Půl-můstek**

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_3 = R_0$$

$$R_4 = R_0 + \Delta R$$

Měření elektrického odporu

Nevyvážený Wheatstoneův můstek

Čtvrt-můstek napájený zdrojem konstantního proudu

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_3 = R_4 = R_0$$

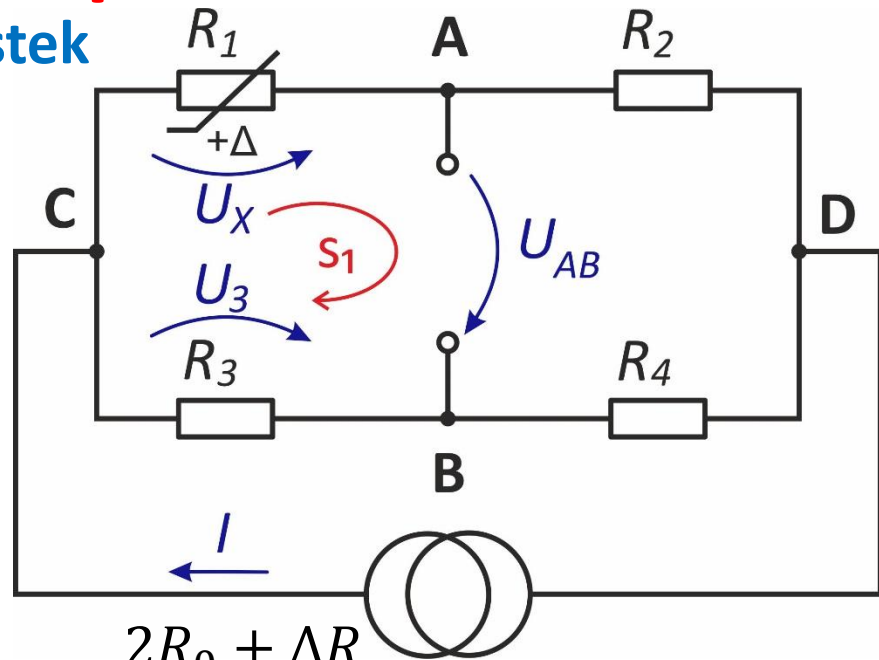
$$U_{CD} = I[(R_1 + R_2) \parallel (R_3 + R_4)] =$$

$$= I \frac{(R_0 + \Delta R + R_0)(R_0 + R_0)}{R_0 + \Delta R + R_0 + R_0 + R_0} = \dots = I \frac{2R_0 + \Delta R}{2 + \frac{\Delta R}{2R_0}}$$

$$U_{AB} = -\frac{U_{CD}}{4R_0} \cdot \frac{\Delta R}{\left(1 + \frac{\Delta R}{2R_0}\right)} = \dots = -\frac{I}{4} \frac{\Delta R}{\left(1 + \frac{\Delta R}{4R_0}\right)}$$

U_{AB} je **nelineárně** závislé na ΔR . Citlivost můstku je $\left(-\frac{I}{4}\right)$.

Pro $\Delta R \ll 4R_0$ lze psát: $U_{AB} \cong -\frac{I}{4} \Delta R$ (zanedbání nelinearity).

Měření elektrického odporu

Nevyvážený Wheatstoneův můstek

Půl-můstek napájený zdrojem konstantního proudu

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_3 = R_0$$

$$R_4 = R_0 + \Delta R$$

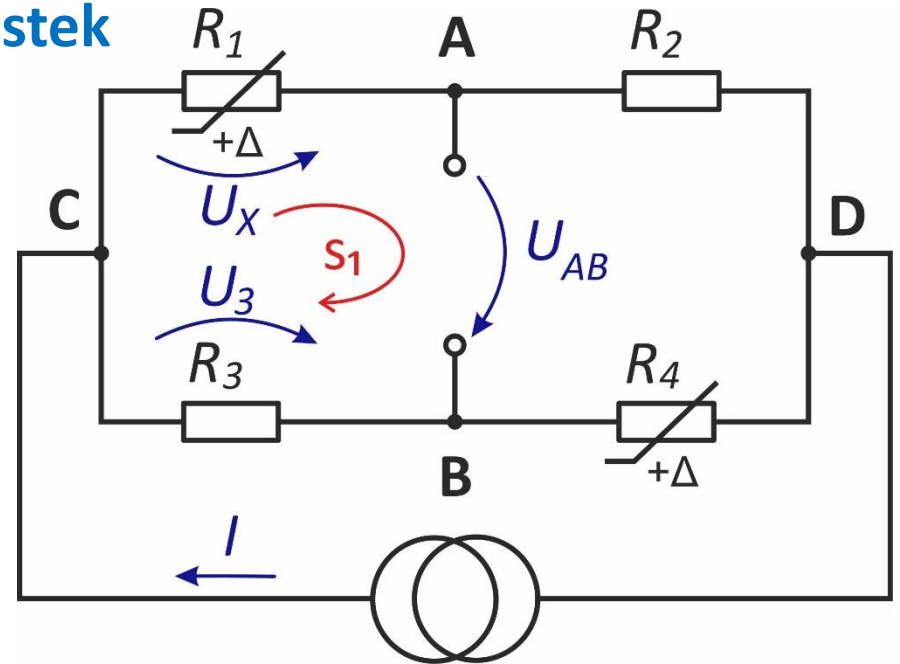
$$U_{CD} = I[(R_1 + R_2) \parallel (R_3 + R_4)] =$$

$$= I \frac{(R_0 + \Delta R + R_0)(R_0 + R_0 + \Delta R)}{R_0 + \Delta R + R_0 + R_0 + R_0 + \Delta R} = \dots = I \frac{2R_0 + \Delta R}{2}$$

$$U_{AB} = -\frac{U_{CD}}{2R_0} \cdot \frac{\Delta R}{\left(1 + \frac{\Delta R}{2R_0}\right)} = \dots = -\frac{I}{2} \Delta R$$

Závislost U_{AB} na ΔR je **lineární!**

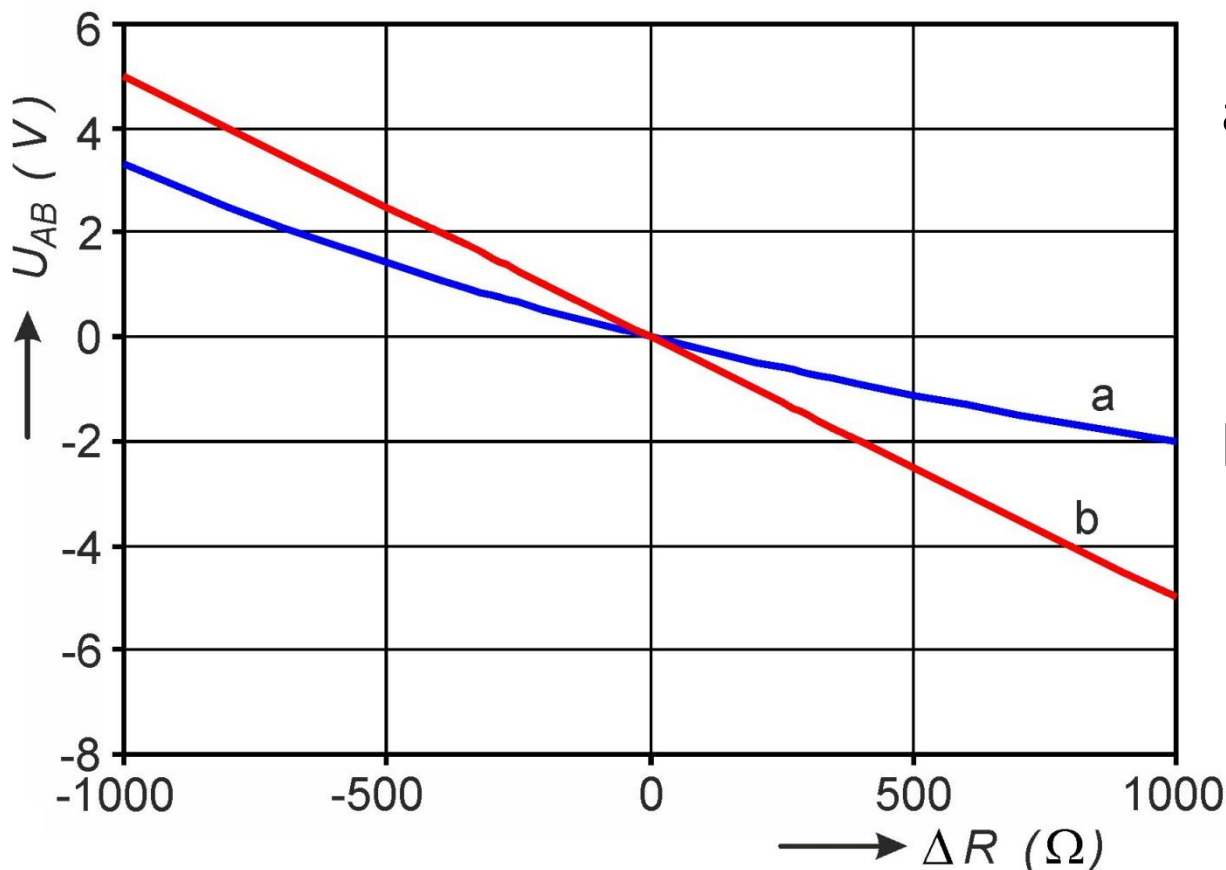
Citlivost vzrostla oproti čtvrt-můstku na dvojnásobek.

Měření elektrického odporu

Nevyvážený Wheatstoneův můstek

Příklad: Porovnání převodní charakteristiky čtvrt-můstku a půl-můstku napájeného ze zdroje konstantního proudu. Průběhy jsou vykresleny pro případ $R_0 = 1 \text{ k}\Omega$; $I = 10 \text{ mA}$:

a: **Čtvrt-můstek**

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_3 = R_4 = R_0$$

b: **Půl-můstek**

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_3 = R_0$$

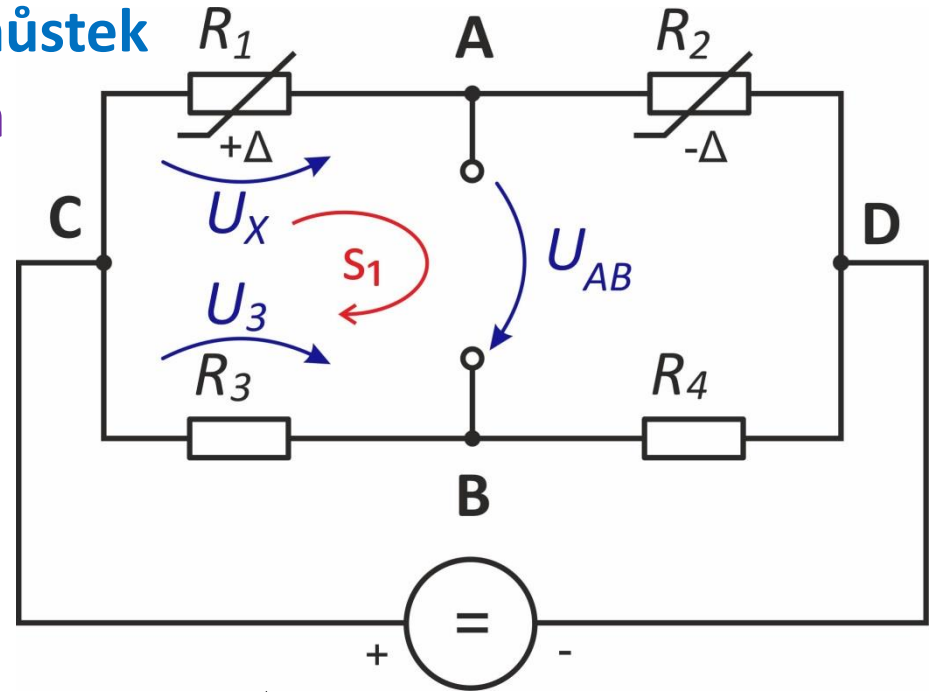
$$R_4 = R_0 + \Delta R$$

Měření elektrického odporu

Nevyvážený Wheatstoneův můstek

Půl-můstek napájený zdrojem konst. napětí a se senzory v diferenciálním uspořádání

$$\begin{aligned}R_1 &= R_0 + \Delta R \\ R_2 &= R_0 - \Delta R \\ R_3 &= R_4 = R_0\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}U_{AB} &= U_3 - U_1 = U_{CD} \left(\frac{R_3}{R_3 + R_4} - \frac{R_1}{R_1 + R_2} \right) = \\ &= U_{CD} \left(\frac{R_0}{R_0 + R_0} - \frac{R_0 + \Delta R}{R_0 + \Delta R + R_0 - \Delta R} \right) = \dots = -\frac{U_{CD}}{2R_0} \Delta R\end{aligned}$$

Závislost U_{AB} na ΔR je **lineární!**

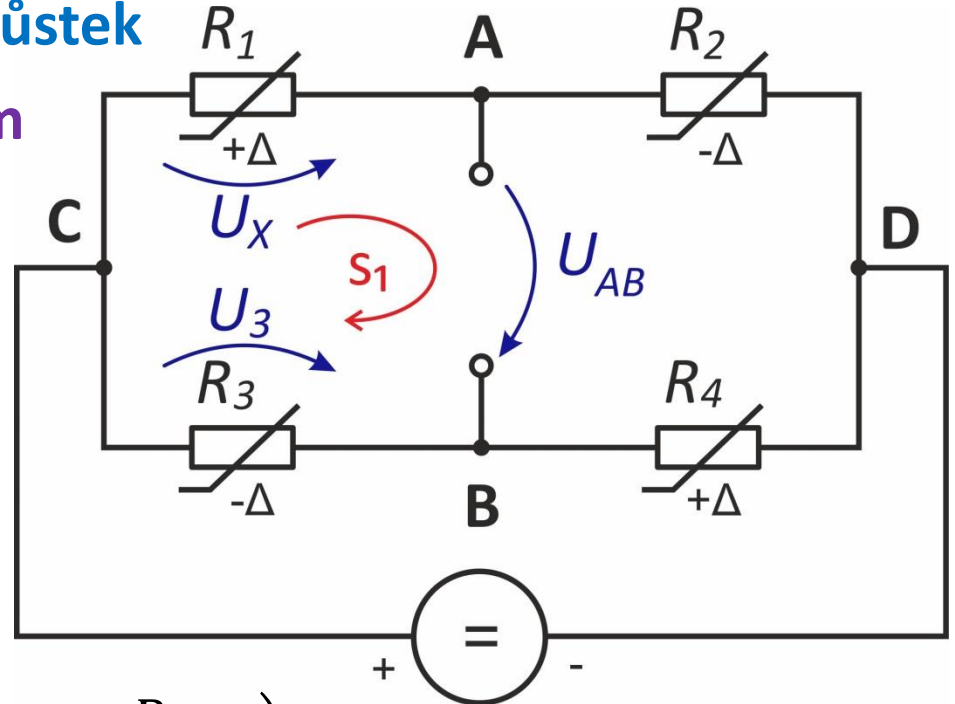
Citlivost vzrostla oproti čtvrt-můstku na dvojnásobek.

Měření elektrického odporu

Nevyvážený Wheatstoneův můstek

Plný můstek napájený zdrojem konst. napětí a se senzory v diferenciálním uspořádání

$$\begin{aligned}R_1 &= R_0 + \Delta R \\R_2 &= R_0 - \Delta R \\R_3 &= R_0 - \Delta R \\R_4 &= R_0 + \Delta R\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}U_{AB} &= U_3 - U_1 = U_{CD} \left(\frac{R_3}{R_3 + R_4} - \frac{R_1}{R_1 + R_2} \right) = \\&= U_{CD} \left(\frac{R_0 - \Delta R}{R_0 - \Delta R + R_0 + \Delta R} - \frac{R_0 + \Delta R}{R_0 + \Delta R + R_0 - \Delta R} \right) = \dots = -\frac{U_{CD}}{R_0} \Delta R\end{aligned}$$

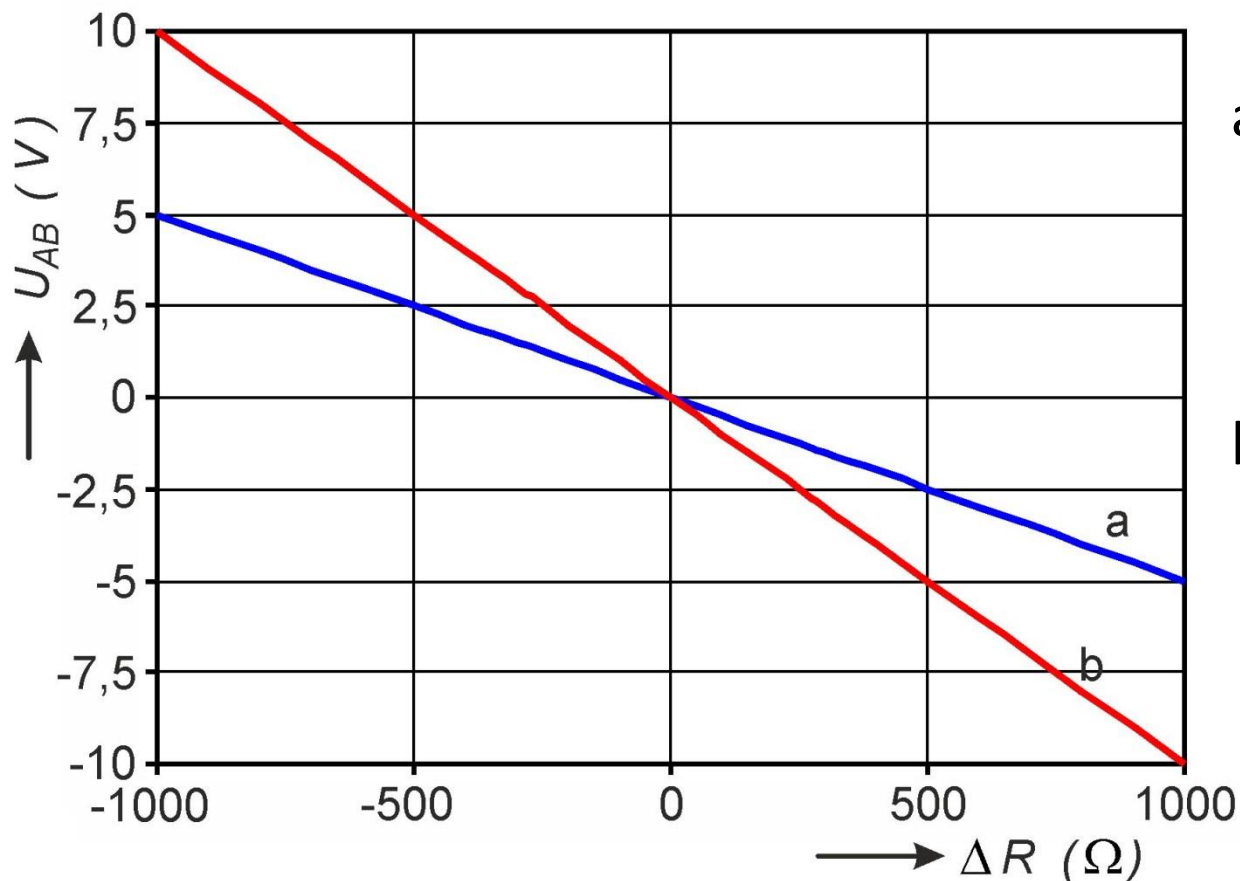
Závislost U_{AB} na ΔR je **lineární!**

Citlivost vzrostla oproti čtvrt-můstku na čtyřnásobek.

Měření elektrického odporu

Nevyvážený Wheatstoneův můstek

Příklad: Porovnání převodní charakteristiky půl-můstku a plného můstku napájeného ze zdroje konstantního napětí. Průběhy jsou vykresleny pro případ $R_0 = 1 \text{ k}\Omega$; $U_{CD} = 10 \text{ V}$:

a: **Půl-můstek**

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_0 - \Delta R$$

$$R_3 = R_4 = R_0$$

b: **Plný-můstek**

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_0 - \Delta R$$

$$R_3 = R_0 - \Delta R$$

$$R_4 = R_0 + \Delta R$$

Měření elektrického odporu

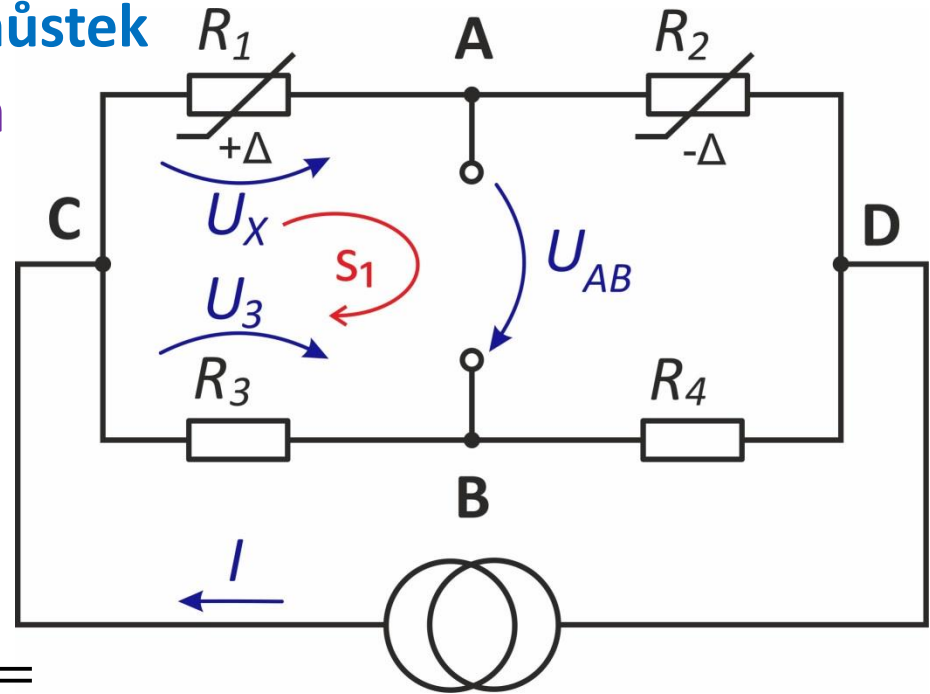
Nevyvážený Wheatstoneův můstek

Půl-můstek napájený zdrojem konst. proudu a se senzory v diferenciálním uspořádání

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_0 - \Delta R$$

$$R_3 = R_4 = R_0$$

$$U_{CD} = I[(R_1 + R_2) \parallel (R_3 + R_4)] =$$

$$= I \frac{(R_0 + \Delta R + R_0 - \Delta R)(R_0 + R_0)}{R_0 + \Delta R + R_0 - \Delta R + R_0 + R_0} = \dots = IR_0$$

$$U_{AB} = -\frac{U_{CD}}{2R_0} \Delta R = -IR_0 \frac{1}{2R_0} \Delta R = -\frac{I}{2} \Delta R$$

Závislost U_{AB} na ΔR je **lineární!**

Citlivost vzrostla oproti čtvrt-můstku na dvojnásobek.

Měření elektrického odporu

Nevyvážený Wheatstoneův můst

Plný můstek napájený zdrojem konst. proudu a se senzory v diferenciálním uspořádání

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_0 - \Delta R$$

$$R_3 = R_0 - \Delta R$$

$$R_4 = R_0 + \Delta R$$

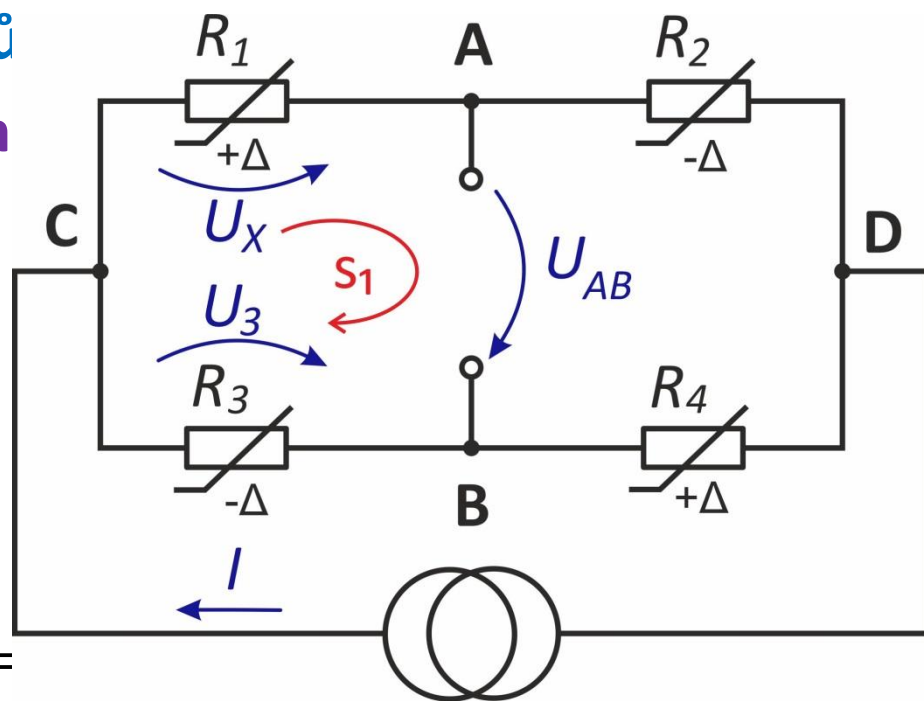
$$U_{CD} = I[(R_1 + R_2) \parallel (R_3 + R_4)] =$$

$$= I \frac{(R_0 + \Delta R + R_0 - \Delta R)(R_0 - \Delta R + R_0 + \Delta R)}{R_0 + \Delta R + R_0 - \Delta R + R_0 + R_0} = \dots = IR_0$$

$$U_{AB} = -\frac{U_{CD}}{R_0} \Delta R = -IR_0 \frac{1}{R_0} \Delta R = -I\Delta R$$

Závislost U_{AB} na ΔR je **lineární!**

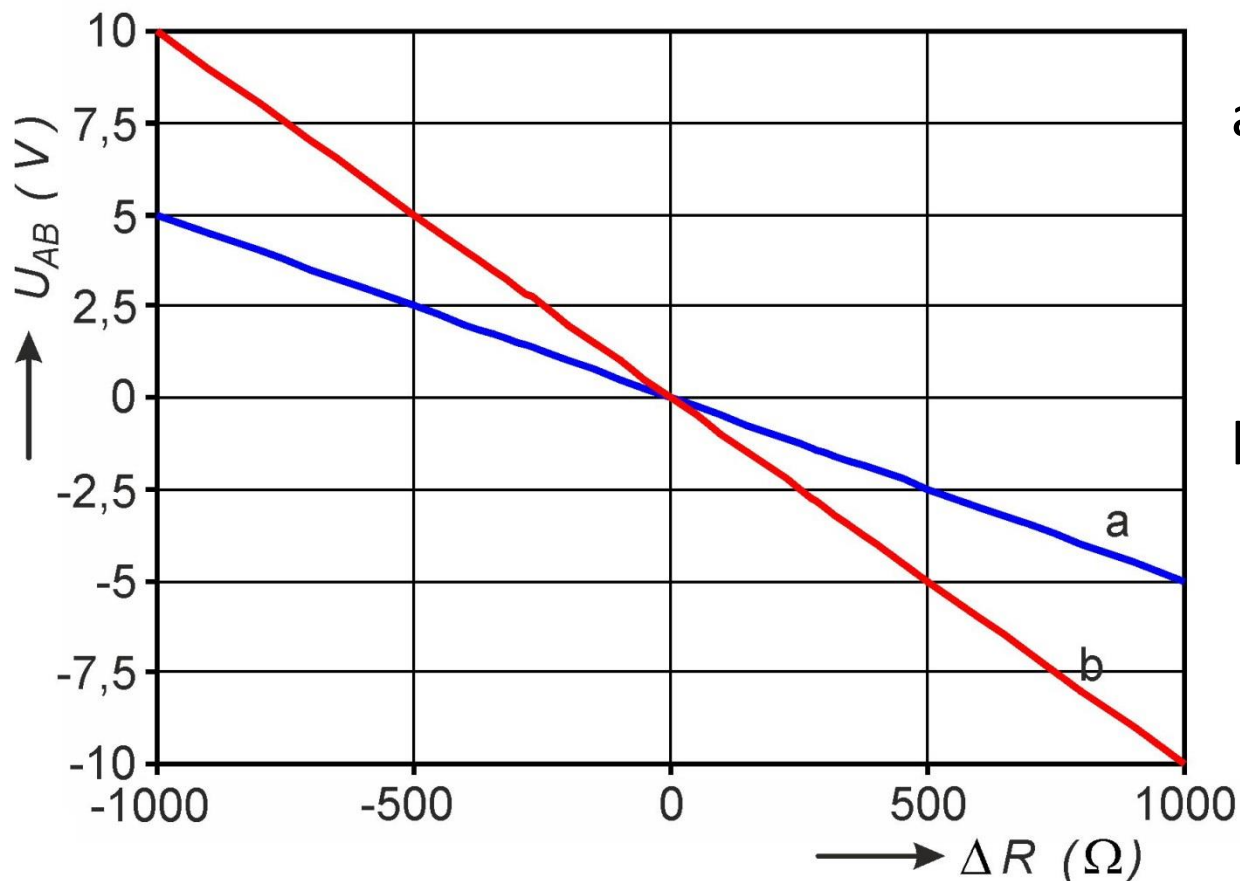
Citlivost vzrostla oproti čtvrt-můstku na čtyřnásobek.

Měření elektrického odporu

Nevyvážený Wheatstoneův můstek

Příklad: Porovnání převodní charakteristiky půl-můstku a plného můstku napájeného ze zdroje konstantního proudu. Průběhy jsou vykresleny pro případ $R_0 = 1 \text{ k}\Omega$; $I = 10 \text{ mA}$:

a: **Půl-můstek**

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_0 - \Delta R$$

$$R_3 = R_4 = R_0$$

b: **Plný-můstek**

$$R_1 = R_0 + \Delta R$$

$$R_2 = R_0 - \Delta R$$

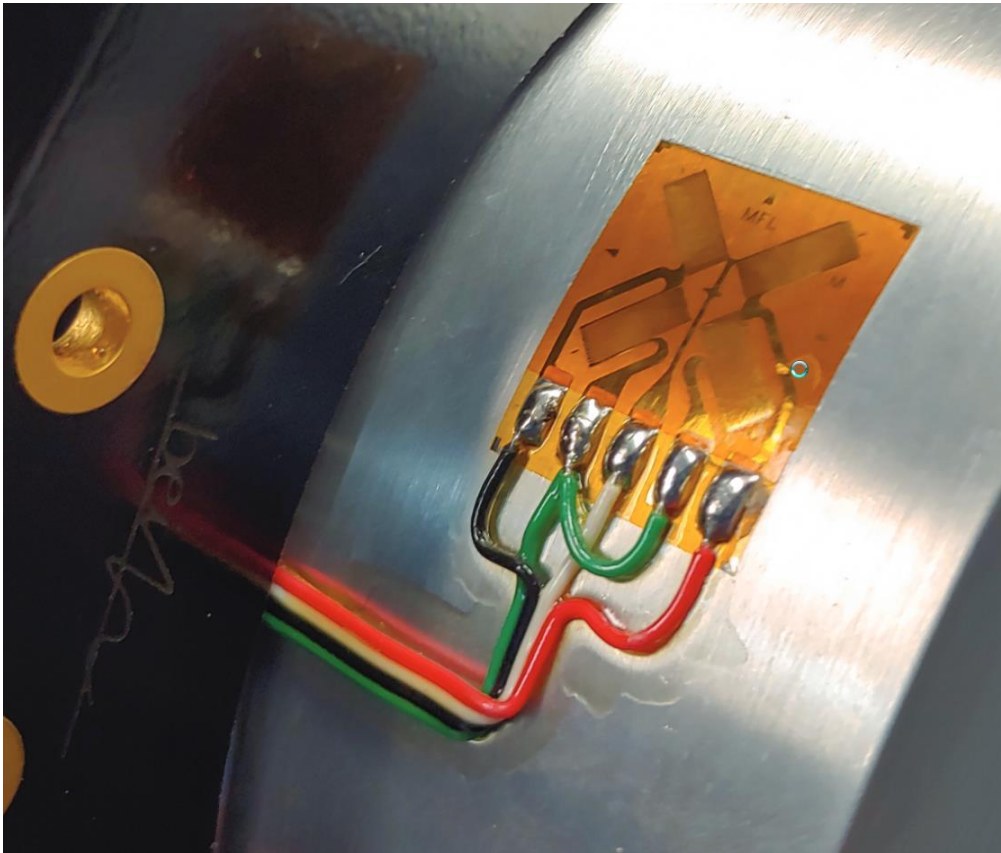
$$R_3 = R_0 - \Delta R$$

$$R_4 = R_0 + \Delta R$$

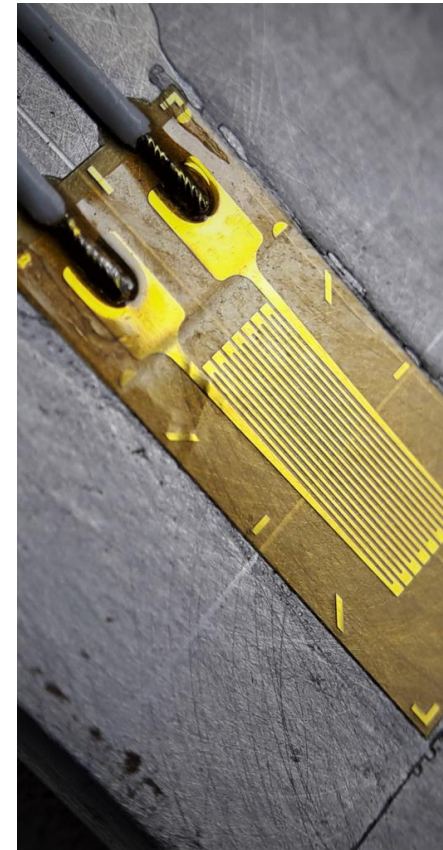
Měření elektrického odporu

Nevyvážený Wheatstoneův můstek

Příklad: Využití nevyváženého můstku k měření mechanického namáhání (síly, tlaky, momenty sil, průhyby nosníků...)

*Tenzometrický můstek pro měření
krouťícího momentu (převzato z: <https://binsfeld.com>)*

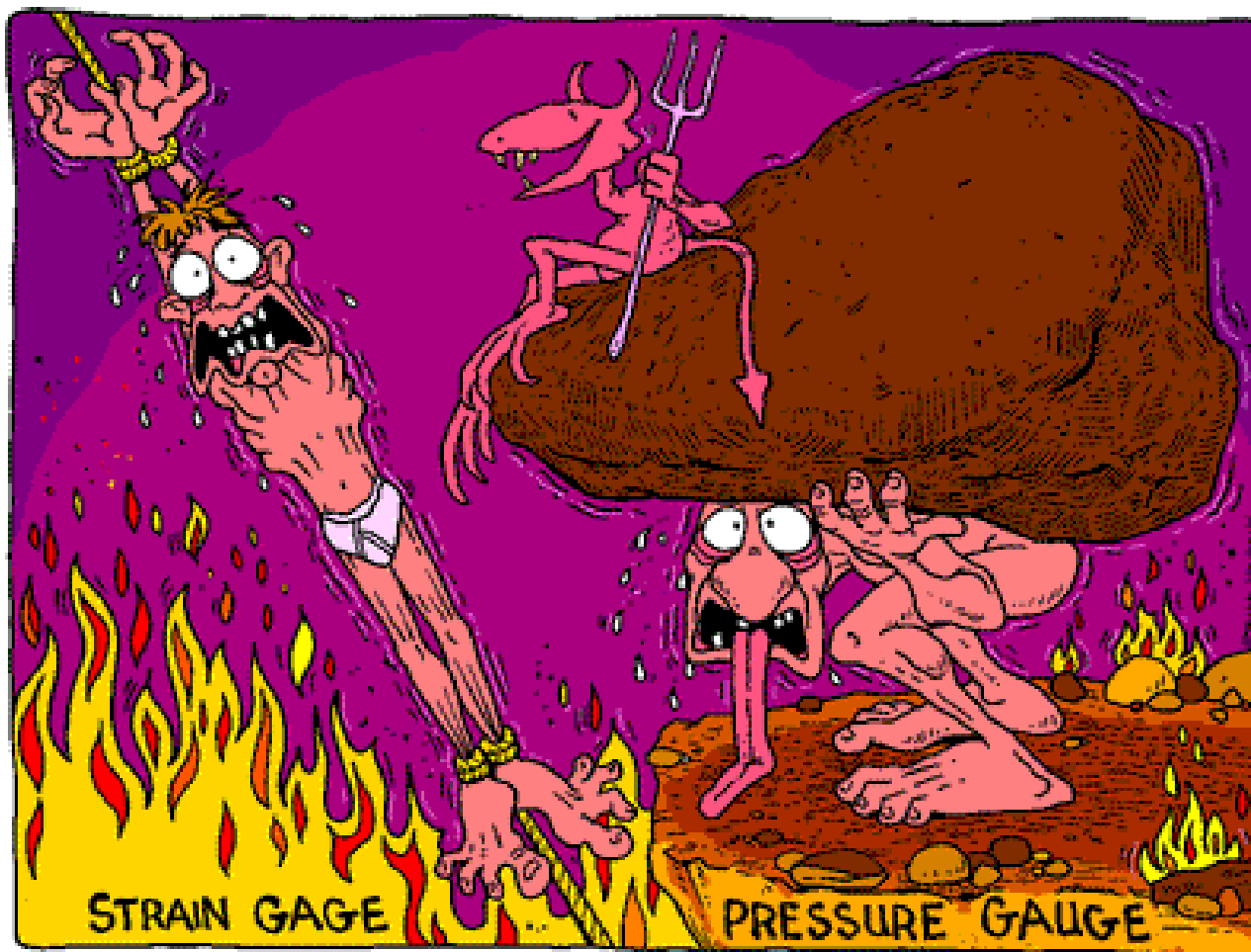

*Jednosý odporový tenzometr
(převzato z: <https://www.michsci.com>)*

Měření elektrického odporu

Nevyvážený Wheatstoneův můstek

Anglicky se tenzometr řekne **Strain Gauge** popř. **Strain Gage**.

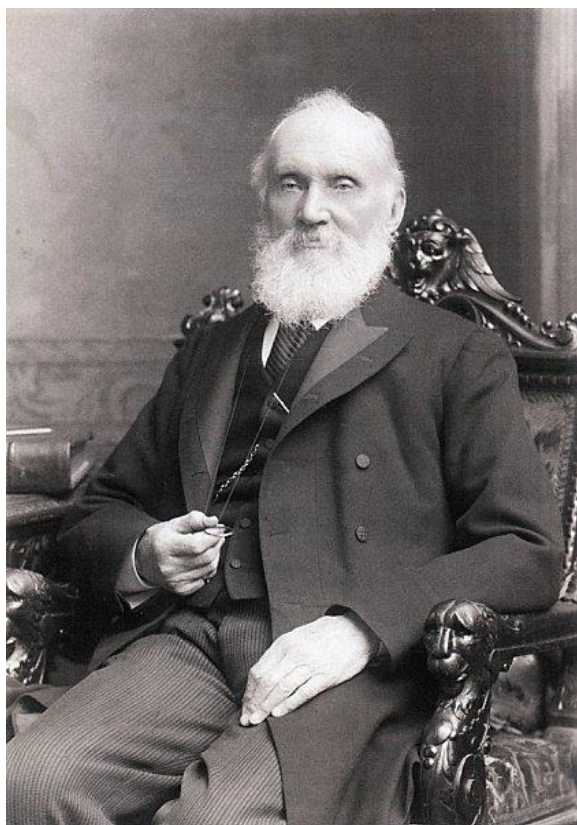

(převzato z: http://www.educatorscorner.com/images/cartoon_strainb-lg.gif)

Měření elektrického odporu

Thomsonův můstek

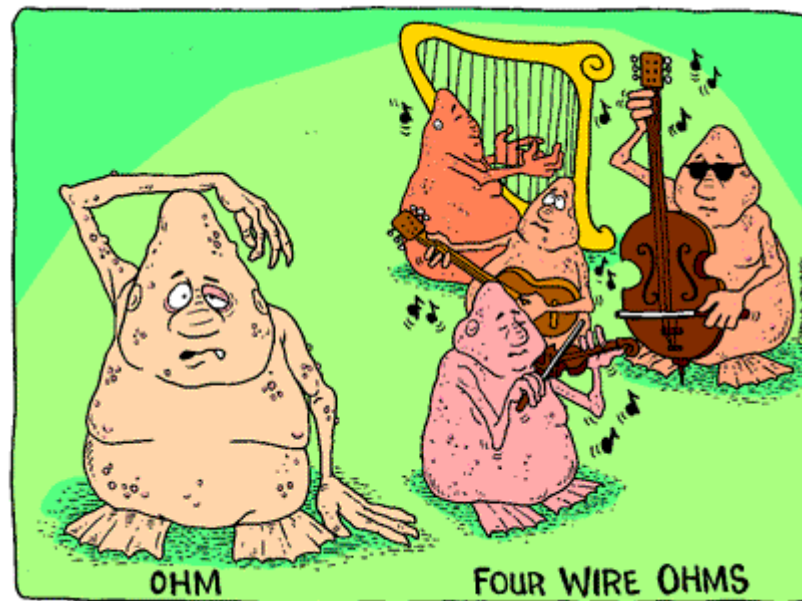
1861 – William Thomson,
(UK), -matematik, fyzik,
vynálezce...

William Thomson (Lord Kelvin)

(převzato z: www.edukalife.blogspot.com)

- **Význam:** Přesné měření velmi malých odporů.
- **Princip:** Zapojení umožňuje připojit měřený odpor do můstku čtyřvodičově (4-wire)

(http://www.educatorscorner.com/images/cartoon_ohmb-lg.gif
HP Electronic Cartoons by Rand Kruback)

Měření elektrického odporu

Thomsonův můstek

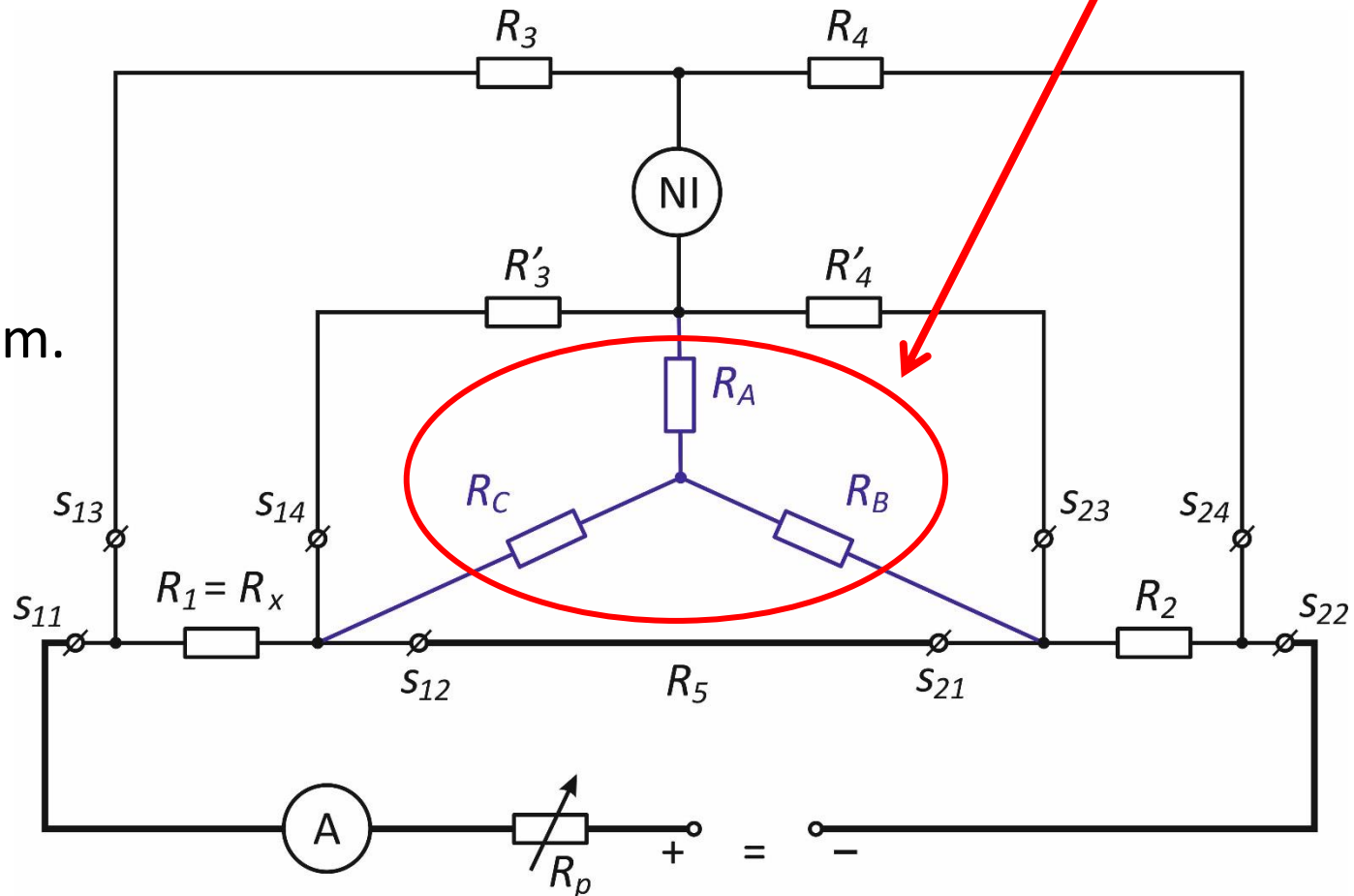
Hlavní podm.
rovnováhy:

$$\frac{R_x}{R_2} = \frac{R_3}{R_4}$$

Pomocná podm.
rovnováhy:

$$\frac{R_3}{R_4} = \frac{R'_3}{R'_4}$$

(Pozn.: R_A, R_B, R_C vznikne transfigurací)

Měření elektrického odporu

Thomsonův můstek

Odvození podmínek rovnováhy

Transfigurace trojúhelník – hvězda (viz modrá část zapojení).

$$R_B = \frac{R'_4 R_5}{R'_3 + R'_4 + R_5} ; \quad R_C = \frac{R'_3 R_5}{R'_3 + R'_4 + R_5}$$

$$\frac{R_x + R_C}{R_2 + R_B} = \frac{R_3}{R_4} \Rightarrow R_x + R_C = (R_2 + R_B) \frac{R_3}{R_4}$$

$$R_x = R_2 \frac{R_3}{R_4} + R_B \frac{R_3}{R_4} - R_C$$

...

$$R_x = R_2 \frac{R_3}{R_4} + \frac{R'_4 R_5}{R'_3 + R'_4 + R_5} \left(\frac{R_3}{R_4} - \frac{R'_3}{R'_4} \right)$$

“korekční” člen

Pokud platí pomocná podmínka, je korekční člen nulový a vztah pro vyvážený stav je stejný jako pro Wheatstoneův můstek.

Měření elektrického odporu

Thomsonův můstek

Příklad: DC Kelvin bridge
QJ57E, Tinsley

- Měřicí rozsah:
1,11110 m Ω až 1,11110 k Ω
- Chyba měření:
 $\pm 3 \%$ až $\pm 0.03 \%$
- NI: vestavěný ručkový přístroj
- Napájení: bateriové
- Rozměry:
315 x 280 x 165 mm

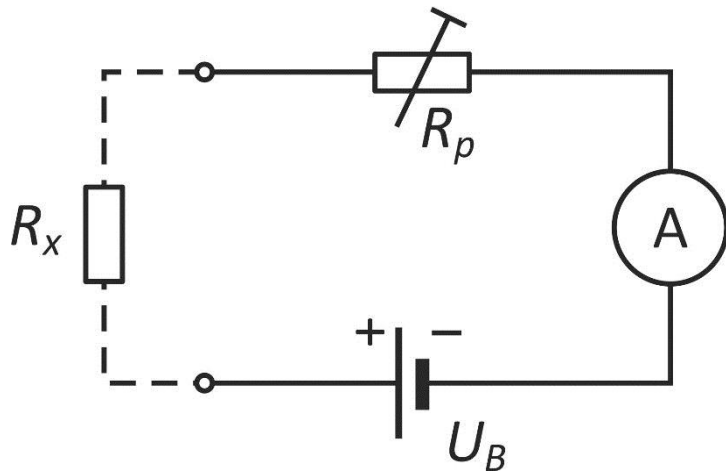
*Thomsonův můstek QJ57E, Tinsley
(převzato z: www.tinsley.co.uk)*

Měření elektrického odporu

Ohmetry

- Orientační a provozní měření odporů střední velikosti.

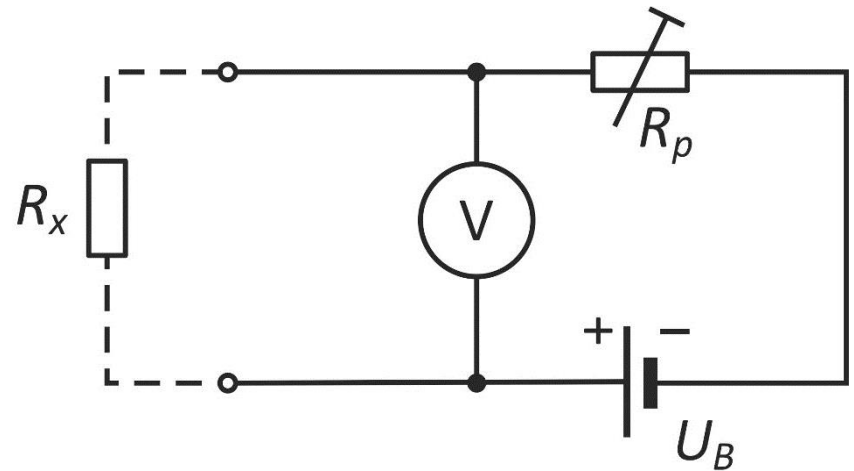
Varianta I.

Vlastnosti:

- Nula vpravo ($R_x = 0 \Omega$)
(bez výchylky při $R_x \rightarrow \infty$)
- Nelineární stupnice
- Chyba měření: $\sim 1\%$ až 10%
(měř. rozs. cca 10Ω až $1 \text{ M}\Omega$)

Varianta II.

Vlastnosti:

- Nula vlevo ($R_x = 0 \Omega$)
(max. výchylka při $R_x \rightarrow \infty$)
- Nelineární stupnice
- Chyba měření: $\sim 1\%$ až 10%
(měř. rozs. cca $0,1 \Omega$ až 100Ω)

Měření elektrického odporu

Ohmetry

Příklad: Multimetr **MX1**, Metrix, [4]

- Měřicí rozsahy:
10 Ω – 20 k Ω
100 Ω – 200 k Ω
1 k Ω – 2 M Ω
- Měřicí proudy:
8 mA/800 μ A/80 μ A
(dle rozsahu, na konci stupnice)
- Napětí naprázdno: 1,5 V
- Chyba měření: $\pm 10\%$
- Nulování: pomocí kalibračního knoflíku, při zkratovaných svorkách

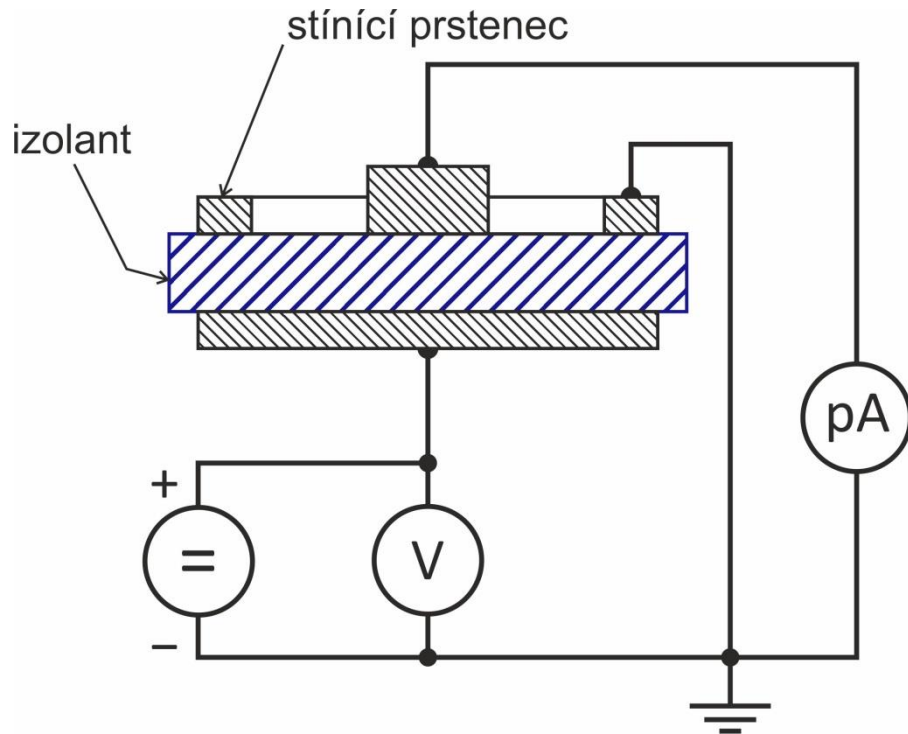
MX1-Metrix

(převzato z: www.chauvin-arnoux.com)

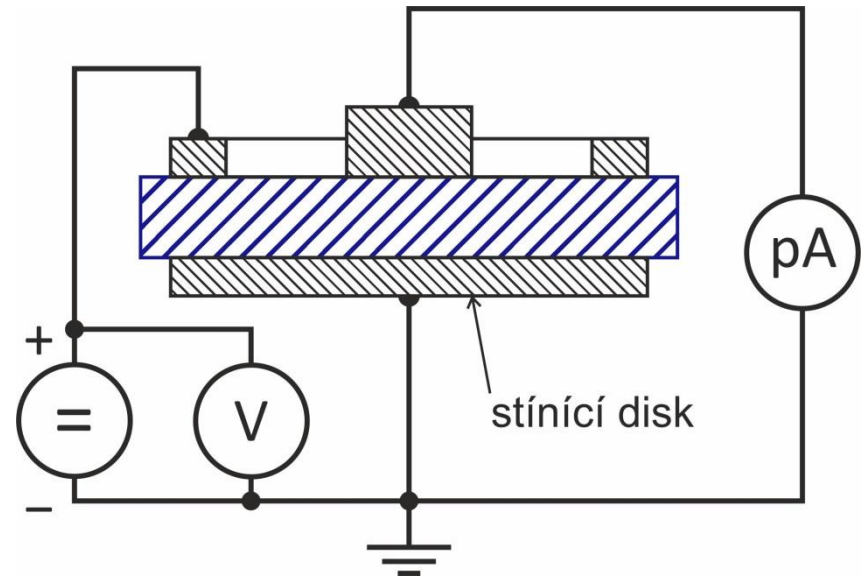
Měření elektrického odporu

Měření odporu izolantů

Měření izolačního odporu izolantů

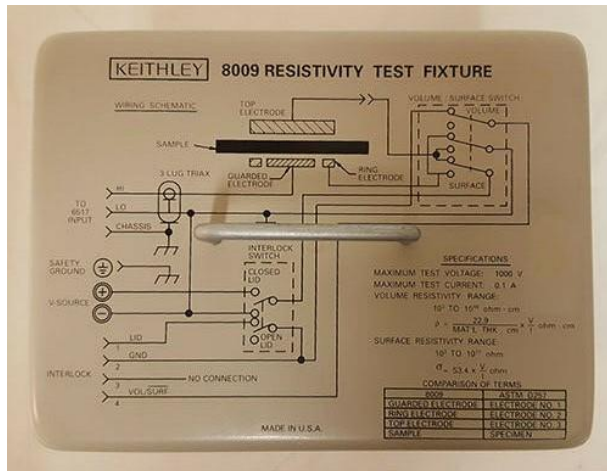
Měření povrchového odporu izolantů

Měření elektrického odporu

Měření odporu izolantů

Příklad: Keythley 8009 – Přípravek pro testování izolantů, [5]
(Elektrodový systém pro připojení k elektrometru 6217 Keythley)

Literatura

- [1] Haasz V.: Elektrická měření – přístroje a metody, ČVUT 2018
- [2] Wika: Standard reference resistor Model CER6000, Data Sheet CT 70.30, 2018, www.wika.de
- [3] Meatest: MTE-1 Etalony odporu, kapacity a indukčnosti, Data Sheet, v17. 3, 2010, www.meatest.cz
- [4] Metrix: MX 1 Multimeter, Data Sheet, X02917B00 - Ed. 04 - 03/13, 2013, www.chauvin-arnoux.com
- [5] Keythley: Model 8009 Resistivity Test Fixture – Instruction manual, 8009-901-01 Rev. D / May 2019